

TIMO K. MUKKA

*Annan sinun lukea
tämänkin*

KIRJEITÄ 1958–1973

Toimittanut Toni Lahtinen

© Timo K. Mukan perikunta, Toni Lahtinen ja WSOY 2012

ISBN 978-951-39138-9

PAINETTU EU:SSA 2012

SISÄLLYSLUETTELO

KIRJALLISUUSHISTORIALLISET KUORET TIMO K. MUKAN KIRJEISIIN (Toni Lahtinen)	7
OLEN TÄMÄN IKÄNI AIKANA KIRJOITELLUT MELKO PALJON	49
MINUN KUULUISI OLLA SINUN LUONASI	59
OHEISENA LÄHETÄN TEILLE ROMAANI- KÄSIKIRJOITUKSENI	71
EN NYT OSAA ENEMPÄÄ KIRJOITTA	165
EROTESSANI KIRJAILIJALIITOSTA	237
MIHIN HE HALUAISIVAT MINUN JA PERHEENI MUUTTAVAN	279
EN OLE KENELLEKÄÄN SANONUT	303
KIRJELUETTELO	314
HENKILÖHAKEMISTO	319
TEOSHAKEMISTO	324
KIITOKSET	328

KIRJALLISUUSHISTORIALLISET KUORET TIMO K. MUKAN KIRJEISIIN

Eräässä kirjeessään Timo K. Mukka (1944–1973) kertoo kirjoittaneensa elämänsä aikana satoja kirjeitä, joista hän ei tiedä yhdenkään kadonneen postissa. Aika on valitettavasti postinkantajaa varomattomampi saattaja: vuosikymmenien aikana lukemattomia Mukan kirjeitä on tuhoutunut, hävinnyt tai unohnutut jonnekin. *Annan sinun lukea tämänkin. Kirjeitä 1958–1973* sisältää kuitenkin yli sata Mukan kirjoittamaa ja ajan säästämää kirjetta, joiden vastaanottajiin lukeutuu kirjailijalle niin läheisiä kuin etäisiäkin ihmisiä. Näissä nyt julkaistavissa kirjeissä Timo K. Mukka kertoo itsestään, tuotannostaan ja taivaalta putoavista kivistä.

Mukan lapsuus sijoittuu aikaan ennen koko maailmaa yhteen kutovia puhelin- ja tietoverkkoyhteyksiä. Pienessä ja syrjäisessä Orajärven kylässä asuneen pojan kirjeitä kannettiin silti huomattavien etäisyyksien päähän. Erään varhaisimmista kirjeistään alle kymmenvuotias Mukka lähetti Korkeasaareen. Hän oli pyydystänyt metsästä käen, joka hänen hellässä hoidossaan jopa muni perheen ja muiden kyläläisten ihmetykseksi. Harvinaisena pitämäänsä lintua poika tarjosi Helsingin

eläintarhaan, josta vastauskirje saapui nopeasti: käki oli vapautettava välittömästi. Vain muutamaa vuotta vanhempi Mukka kävi jo kirjeenvaihtoa ympäri maailmaa. Hän kirjoitteli vuosia muun muassa Indonesiassa asuvan rikkaan diplomaattiperheen tyttärelle, mutta tytön ilmoittaessa tulevansa vierailulle Suomeen katkaisi kirjeenvaihdon äkisti, jotta välttyisi perheensä köyhyyden aiheuttamalta nöyryytykseltä. Lisäksi Mukan harrastamaan DX-kuunteluun eli radion kaukokuunteluun kuului postikorttien lähettäminen sellaisille ulkomaalaisille radioasemille, joiden aalloille kuuntelija oli hetkeksi onnistunut virittäytymään.

Vielä Mukan kirjailijauran alussa suuri osa yhteydenpidosta hänen perheenjäseniinsä, muihin kirjailijoihin, kustantajiin ja lehtien toimituksiin tapahtui kirjeitse. 1960-luvulla puhelintiheys oli Lapissa huomattavasti alhaisempi kuin Etelä-Suomessa, ja syrjäseutujen puhelinyhteydet olivat kehittymättömät: kaukopuhelun yhdistäminen Pohjois-Suomesta Helsinkiin saattoi kestää tunteja. Pohjoisessa puhelinyhteyksien yleistyminen ja kaukopuheluiden automatisoituminen vauhdittuivat vasta 1960–1970-luvun taitteessa. Kirjailijan kotikunnassa Pellossa sijaitsi yksi viimeisistä käsivälitteisistä keskuksista, joka lopetettiin vasta vuonna 1980. Mukan kotiin ensimmäinen puhelin asennettiin vuonna 1967, ja vaikka puhelimessa hoidettiin vain tärkeimmät asiat, kirjeiden kirjoittaminen alkoi harventua. Puhelin oli seudulla yhä harvinainen mutta ei sentään sellainen modernin teknologian ihme kuin Mukan perheeseen noin vuotta aikaisemmin hankittu näköradio, josta seurattiin ruotsalaisia urheilulähetyksiä – suomalaiset televisioaallot kun eivät vielä tuolloin Pelloon saakka kantaneet.

Annan sinun lukea tämänkin sisältämien kirjeiden vastaanottajiin lukeutuu kirjava joukko ihmisiä aina kirjailijan äidistä tasavallan presidenttiin. Ajallisesti kirjeet kattavat Timo K. Mukan elämää lapsuusvuosista kirjailijan varhaiseen kuolemaansa saakka. Kirjeet eivät kuitenkaan ole lajiteltu ehdottomaan aikajärjestykseen vaan ne on pinottu eri lukuihin, jotka jäsenyivät tietyn teeman tai elämäntilanteen ympärille. Niinpä kirjeiden taustoittaminen vaatii hieman tavanomaista esipuhetta laajempaa henkilö- ja kirjallisuushistoriallista maise-
mointia, mikä tässä toimittajan lähettämässä saatteessa tehdään avaamalla Timo K. Mukan kirjeitä kokonaisuus kerrallaan. Tämä toimitte tarjoaakin lukijalle kaksi eri-
laista lukustrategiaa: lukija voi joko ensin lukea esipuheen ja tämän jälkeen siirtyä itse kirjeisiin keskeytyksittä tai lukea vuoroin esipuhetta ja kirjeenvaihtoa, edetä mo-
lempia luvuittain.

Olen tämän ikäni aikana kirjoittanut jo melko paljon
Timo K. Mukka aloitti kansakoulun Orajärvellä 6-vuo-
tiaana, ja lukutaitoinen poika hyppäytettiin miltei suo-
raan toiselle luokalle. Vaikka lahjakkaan lapsen ensirak-
kaus olikin piirtäminen, koulun myötä hän innostui yhä
enemmän kirjoittamisesta ja lukemisesta. Mukka voitti
useita palkintoja koulun ja nuorisojärjestöjen kirjoitus-
ja piirustuskilpailuissa. Elämäkerrassa *Timo K. Mukka. Legenda jo eläessään* (1974) Erno Paasilinna kuvaa, kuin-
ka oppilaansa lahjoista vaikuttanut opettaja Elli Ylitalo
salli 11-vuotiaan Timon tutustua myös kyläkirjaston lap-
silta kiellettyyn aikuisten osastoon. Pojan luettua Fjodor
Dostojevskin *Rikoksen ja rangaistuksen* (1866) hän kysyi
opettajaltaan: ”Onko lisää tätä Dostojevskia?”

Mukka aikuistui hyvin varhain. Päätettyään jatkokoulun vain 13-vuotiaana ja luokkansa parhaana hän alkoi kulkea isänsä mukana pohjoisen työmailla, joilla hän oli aikaisemmin viettänyt kesälomiaan. Nuori työmies kääri jo sätkiä *Kansan Tahdon* sivuista ja poltti kukkuroitain piipputupakkaa päivittäin. Vaikka köyhässä ja kuusihenkisessä perheessä vastuu toimeentulosta painoi myös nuorimpien harteita, Mukka oli kuitenkin päättänyt, ettei seuraisi isänsä savisia saappaanjälkiä työmiehenä, kuten ajan tapana oli. Sen sijaan hän aikoi piirtää ja kirjoittaa. Vuosia myöhemmin Mukka muisteli kokemuksiaan tietöistä, pöllimetsästä ja ojankaivuista: ”Minä olen sen verran niitakin töitä kokeillut, että tiedän ettei sieltä leipä lähde helpommalla kuin kirjoittamallaan.”¹

Monissa kyläläisissä pojan lahjat herättivät ihastusta ja kirvoittivat kiitoksia, ja kotona lasta tuettiin ja kannustettiin. Mukka sai toisinaan keskittyä askareisiinsa sisarus-ten ahertaessa kotitöiden parissa, ja hänen serkkunsa on muistellut, kuinka Timo yritti kieltäytyä puunteosta vain varjellakseen herkkiä taiteilijan käsiään. Vaikka Paasilinnan teoksessa painotetaan isän, Eemeli Mukan, hallitsevaa roolia kirjailijan elämässä, perheen todellinen keskushenkilö oli kuitenkin äiti Lyyli Mukka, jonka kirjailija itse kertoi ymmärtäneen häntä perheessään parhaiten. Siinä missä työväen aate oli polveutunut isältä pojalle, taiteellisen lahjakkuutensa Mukka epäili periytyneen paljon luukevalta äidiltään, joka ripusteli ylpeänä poikansa piirustuksia kotimökin seinille ja aina ”etsi elämästä kaunista”.²

1 ”Syntisen laulun laulaja”, *Uusi Nainen* 6/1965.

2 ”Timo K. Mukka profeetta omalla maallaan”, *Suomen Kuvalehti* 23/1966.

Vaikka Mukka ahmi jo lapsena maailmankirjallisuuden paksuja klassikoita, tulevan kirjailijauran kannalta ratkaiseva lukukokemus oli kuitenkin L. M. Montgomeryn nuortenklassikko *Pieni runotyttö* (1923). Mukan viehtymys teokseen on lopulta helppo ymmärtää: päähenkilö on köyhistä oloista kotoisin oleva lapsisankaritar, jota polttaa halu kirjoittaa, mutta maaseudulla kaikki eivät kuitenkaan osaa arvostaa tytön lahjoja. Luettuaan romanttisen tarinan kutsumustaan seuraavasta tytöstä, josta trilogian lopussa kasvaa suosittu kirjailija, Mukalla oli kertomansa mukaan vain yksi päämäärä: tulla itsekin kirjailijaksi.³ Varhaisin Mukan säilynyt ja tässä kokoelmassa julkaistava kirje onkin Arvi A. Karisto Osakeyhtiölle 20.11.1958 päivätty saate, jonka ohessa lähetetty kertomus on jo kadonnut. Karistolta vastattiin kiittäen 13-vuotiaan runopojan ystävällisestä kirjeestä mutta pahoiteltiin valkoisin valhein, ettei kustantaja voinut käsitellä uusia tarjouksia kirjoitusvaraston runsauden vuoksi.

Seuraavan kerran Mukka lähestyi Karistoa vajaan vuoden (29.10.1959) kuluttua, jolloin hän toivoi pikaisesta vastausta ja lähettämänsä runonipun polttamista, elleivät runot kelvanneet kustantajalle. Kustannusjohtaja Martti Qvist lähetti vain muutaman päivän kuluttua hienotunteisen hylkäys- ja palautekirjeen (2.11.1959), jossa hän kuitenkin kieltäytyi tuhoamasta runoja ohjeiden mukaisesti: ”Julkaisukelpoisia runot eivät ole, mutta kylläkin, kuten sanottu, ilahduttava harrastusnäyte. Kirjeessä oli maininta, ettei runoja pitäisi palauttaa. Säi-

3 ”Esikoisteos 19-vuotiaana – takana pitkä itseopiskelu”, *Kaleva* 27.8.1964.

lytämme ne täällä ainakin jonkin aikaa – kaiken varalta.” Qvistin ystävällinen palaute innosti Mukkaa lähettämään hänelle välittömän vastauksen (5.11.1959), jossa hän itsekin vaikuttaa tiedostavan nuoren ikänsä tuomat rajoitteet. Saamastaan hylkäyksestä huolimatta sinikäs nuorukainen pyytää mahdollisuutta lähettää lisää runojaan kustannusjohtajan luettavaksi. Mukka ei pysty pidättelemään aivan kirjeen loppuun asti vaan ilmoittaa jälkikirjoituksessa liittävänsä mukaan jo yhden runostaan.

Ennen Mukan viisitoistavuotissyntymäpäivää isä ja poika suuntasivat Pellon kylälle ostoksille palattuaan yhteiseltä savottareissulta. Eemeli osti pojalleen harmaan ja raskaskäyttöisen kirjoituskoneen, jolla tuleva kirjailija hakkasi myöhemmin ensimmäisen romaaninsa. Orajärveltä tammikuussa 1960 Karistolle lähetetyt runot ovat varustettu koneella huolellisesti kirjoitetulla kirjeellä (14.1.1960), jossa juuri viisitoista vuotta täyttänyt poika kehaisee kirjoitelleensa ikänsä aikana jo ”melko paljon”. Mukka toivottaa vastauksen tervetulleeksi mutta kieltää jälleen palauttamasta itse runoja – niitä kun voi aina kirjoittaa uusia tarpeen tullen. Vastausta kustantajalta ei kuitenkaan Mukan pettymykseksi kuulunut, joten hän huhuili palautetta vielä uudelleen toukokuussa 1960.

Noin kolme kuukautta sen jälkeen, kun Eemeli oli osistanut pojalleen kirjoituskoneen, valmistui romaanikäsi-kirjoitus, jonka pohjana olivat osin Mukan omat kokemukset isänsä matkassa pohjoisen työmailla. Vaikka kirjeenvaihtoa ei olekaan säilynyt, tiedämme Mukan tarjonneen käsikirjoitusta Gummerukselle, josta vastattiin käsikirjoituksen olleen hyvinkin lupaava mutta ei julkai-

sukelpoinen.⁴ Mukka yritti peittää tunteensa niin perheeltään kuin häntä kannustaneelta opettajaltaan, mutta pettymys oli karvas, ja ehkä tämä torjunta osaltaan ohjasi häntä jälleen kuvataiteen puoleen. Saman vuoden lopulla Mukka vieraili äitinsä kanssa Helsingissä, missä hän katosi varoittamatta ja vieraili itsekseen ensimmäistä kertaa oikeassa taidenäyttelyssä. Äidin helpotukseksi poika ilmestyi rautatieasemalle juuri ennen junan lähtöä, ja ilmoitti – yhtä yllättäen kuin oli kadonnutkin – pyrkivänsä opiskelemaan asemarakennuksen vieressä komeilevaan Ateneumiin eli Suomen Taideakatemiaan.

Minun kuuluisi olla sinun luonasi

Timo K. Mukka aloitti opintonsa Suomen Taideakatemian maalauslinjalla syksyllä 1961, koulun kaikkien aikojen nuorimpana oppilaana. Pääsykokeet hän oli läpäissyt lyijykynällä piirretyillä muotokuvilla. Taideakatemian opetus tuotti kuitenkin Mukalle niin suuren pettymyksen, että hän luopui opiskelusta jo seuraavana keväänä, ja koulun päättyessä hänet hylättiin. Myöhemmin Mukka tunnusti, ettei Ateneum sopinut hänelle lainkaan: ”En pitänyt metodista, en opettajista, en mistään. Ja tämä yksi vuosi tappoikin maalausharrastukseni niin tyystin, etten sen jälkeen ole ottanut sivellintä käsiini. Mutta sainpa tältä reissulta kuitenkin elinikäisen muiston, vaimon, Tuulan tuossa”.⁵

4 Nimeämätön käsikirjoitus on kuitenkin julkaistu postuumisti kokoelmassa *Näin hetki sitten ketun. Runoja, proosaa ja muita kirjoituksia 1960–1971* (2010).

5 ”Timo K. Mukka profeetta omalla maallaan”, *Suomen Kuvalehti* 23/1966.

Tuula Pekkola aloitti maalauslinjan opinnot samana lukuvuonna kuin Mukka. Ensisilmäys ei kuitenkaan lyönyt kipinää: aluksi Tuula ei pitänyt Timon levottomasta käytöksestä ja he suorastaan vaikuttivat hylkivän toisiaan. Toisaalta ujoikko ja pystytukkainen Timo, joka piirsi mallia jalka niskan takana, vaikutti Tuulasta kiinnostavalta. Päivälleen kaksi vuotta ensitapaamisensa jälkeen Mukka kirjoitti hellän kuvauksen suhteestaan Tuulaan, missä hän muisteli heidän ensimmäisiä tapaamisiaan ja ennen joululomaa tapahtunutta käännettä:

Joululomalle lähtiessämme pyysin Tuulaa lähettämään minulle syntymäpäiväkortin (olen syntynyt 17 joulukuuta), – Pitäisin sitä vatsani päällä ja ajattelin häntä, sanoin. Se oli näennäisesti leikkiä, ehkä ei alitajuisesti.

Tuula lähetti kortin minulle. Hän oli piirtänyt siihen kukkia ja kirjoittanut kortin kääntöpuolelle sanat ”Rakas Timo” niinkuin hyvä tapa on, mutta minä huomasin käytökseni merkilliseksi siitä päivästä lähtien, ajattelin Tuulaa enemmän kuin mitä ystävien kesken tavallisesti ajatellaan. Koko kuukauden loman olisi pitänyt olla tervetullut piristys koulun paineen jälkeen. Sain onnen kaupalla itselleni kahdeksi viikoksi töitä kaivinkoneen rasvarina, olin mielissäni siitä, sillä rahaa minulla ei ollut nimeksikään enkä voinut olla varma pääsisinkö takaisin Helsinkiin. Loman kuluessa loppuaan kohti olin jo kärsimätön näkemään Tuulaa. Kirjoitin hänelle kaksi kirjettä, leikillisiä, mitään sanomattomia kirjeitä.⁶

6 Nimeämätön kirjoitus vuodelta 1964 on julkaistu kokoelmassa *Näin hetki sitten ketun. Runoja, proosaa ja muita kirjoituksia 1960–1971*.

Timon leikilliset kirjeet ovat kadonneet, mutta varovaisesti kirjeenvaihdosta edettiin kosintaan jo seuraavana aprillipäivänä – ajankohtana, joka sai perheen hetkeksi epäilemään kihlausta pelkäksi pilaksi. Lukuvuoden päätyttyä Mukka matkusti takaisin Orajärvelle. Hän jatkoi pian matkaansa rautatietyömaalle Kolariin ansaitakseen rahaa junalippuun Laukaalle, kihlattunsa kotiin. Mukana matkustaneeseen ja itse puotipaperista tehtyyn muistikirjaan hän kirjoitti runoja, kun taas puotipaperista leikelyihin arkkeihin hän kirjoitti kirjeitä rakastetulleen. Nyt kokonaisuudessaan julkaistavissa kirjeissä Mukka kuvailee saapumistaan työmaalle ja pohitii tulevaisuuttaan Tuulan kanssa. Odotus kääntyy odottamattomaksi, kun hänen isänsä kuolee yllättäen. Edeltävänä yönä Mukka (4.6.1962) kirjoittaa muistikirjaansa oudon ennenäyn eli useilla eri kielillä sanan 'kuolema'. Läheisen isän äkillinen menehtyminen kummitteli-kin vuosia paitsi Mukan mielessä myös sellaisissa teoksissa kuin *Koiran kuolema* (1967), *Ja kesän heinä kuolee* (1968) sekä *Lumen pelko* (1970). Isän kuoleman vaikutusta Mukan tuotantoon käsitellään myös erilaisten käsikirjoitusten valossa postuumisti julkaistussa teoksessa *Näin hetki sitten ketun. Runoja, proosaa ja muita kirjoituksia 1960–1971* (2010).

Menetyksen jälkeen Mukalla alkoi etsintävaihe, jolloin hän toimi muun muassa talomaalarina Posiolla, jossa hän asui enonsa luona. Tuulalle hän kirjoitti päivittäin. Laukaaseen saattoi saapua kolmekin kirjettä päivässä, ja useissa kirjeissä oli jopa yli kaksikymmentä sivua. Kirjekuoret olivat yleensä kauniisti koristeltu, niissä kiersivät piirretyt viiniköynnökset, ja toisinaan kuoret käytettiin uudelleen kääntämällä ne nurinpäin.

Osin isänsä kuoleman herkistämänä ja Jehovan todistajiin kuuluneen enonsa vaikutuksesta Mukka koki lyhyen uskonnollisen herätyksen, ja kirjeille tyypilliset poliittiset aiheet vaihtuivat nyt pitkiin Raamatun selityksiin, joskin enimmäkseen hän kirjoitti yhä kaipaukseltaan ja ikävästään. Samaan aikaan Mukka kävi serkkunsa kanssa tiivistä kirjeenvaihtoa, jossa hän yritti sovittaa yhteen kommunismia ja kristillisyyttä. Ruotsissa asuvalle siskolleen Taina Eliassonille hän puolestaan kirjoitti itse opiskelemallaan englanninkielellä kirjeitä, joissa hän suositteli niin uskonnollista kuin poliittista kirjallisuutta.

Valitettavasti tämän kuukausia kestäneen etsikko-kauden kirjeenvaihto on tuhoutunut lähes täydellisesti eikä Mukan sisko ole halukas jakamaan säilyneitä kirjeitä ulkopuolisten kanssa. Luvun päättääkin kaksi Mukan piirtämää ja lyhytsanaista postikorttia kuukausia viipyneeltä kihlalomalta eli ”rengasmatkalta” Kangasniemelle. Tuula Pekkolan entiselle koulukaverille lähetetyn kortin (3.12.1962) kuvassa Tuula istuu kotoisesti keinutuolissa kutomassa ja taustalla Timo on taipunut pitelemään lankakerää. Mukan äidille samana päivänä lähetysässä kortissa Timon päässä on suuri hattu, pienikokoinen Tuula on nostettu jakkaralle yltääkseen miehensä kainaloon. Maiseman äärellä seisova pari asettuu katsojaan päin selin, katsoo pois, yhdensuuntaisesti.

Oheisena lähetän teille romaanikäsittekirjoitukseni

Uskonnollisen etsinnän Timo K. Mukan elämässä päätti voimakas valvenäky, joka yhdessä hetkessä järjesti hänen maailmankatsomuksensa, käsityksensä ihmisestä, elämästä ja kuolemasta. Ajatus esikoisteoksen kir-

joittamisesta oli lujittunut Mukan mielessä hänen palatessa kotiinsa vuoden 1962 lopulla, ja uutena vuotena hän aloitti Orajärvellä vierailleen Tuulan yllätyksekseksi romaanikäsitteilykirjoituksen Maa on syntinen laulu. Kerptomuksessa kuvataan lappilaisen syrjäkylän elämää, jossa seksuaalisuus ja uskonnollisuus kasvavat routaisesta maasta. Kustantajalle Mukka (18.5.1963) luonnehti käsikirjoitustaan pyrkimykseksi kuvata omaa maailmankuvaansa.

Kirjeenvaihto eri kustantajien kanssa paljastaa, kuinka paljon Mukka teki töitä esikoisromaanin kanssa ennen kuin sen annettiin kulkea julkaisukynnyksen yli kirjakauppojen hyllyille. Hän kirjoitti käsikirjoitusta perheen köyhäinavustuksen varassa, niukkuudessa, jonka aikana äiti saattoi tarjota päivälliseksi vain kolme perunaa eikä muuta. Mukan ryhdyttyä kirjoittamaan kyläläiset alkoivat painostaa 17-vuotiasta nuorukaista töihin, ja häätääkseen tungettelevampia vierailijoita Lyyli Mukka ripusti seinälle pojan Ateneumissa maalaaman taulun miehestä, jolla on voimakas erektio. Taloudellinen ahdinko näkyy siinä, että Mukka lähestyi kustantajaa ensimmäisen kerran jo ennen kuin käsikirjoitus oli valmis. ”Tehelmyksensä” eli käsikirjoituksensa alun hän (4.2.1963) lähetti kansandemokraattisten seurojen ja Suomi–Neuvostoliitto -seuran omistamalle kustantamolle Kansankulttuuri Oy:lle. Kahden viikon kiusaavan hiljaisuuden jälkeen Mukka (19.2.1963) tiedusteli kirjoituksensa kohtaloa. Kustannusvirkailija Maija Savutie (22.2.1963) palautti käsikirjoituksen alun ja ilmoitti, ettei keskeneräisen romaanin perusteella voinut tehdä julkaisupäätöksiä:

Näytteestänne voi päätellä, että pystytte varsin verevään ja elävään pohjoisen elämänympäristön kuvaamiseen, mutta aihepiiri ei vielä ratkaise onko teos kokonaisuudessaan hyvä tai huono. En saa lähettämästänne vielä selkoa, mikä on suunnittelemanne romaanin varsinaisen juoni, keskeinen teema. Näyte koostuu erillisestä varsin naturalistisista paikalliskuvista ja monista henkilöistä, jotka kuuluvat samaan kyläkuvaan, mutta eihän tuo kyläkuva, niin uutuudentuore ja eloisa kuin siitä kenties tulisikin, riitä kokonaisen teoksen teemaksi ja sisällöksi. En ole myöskään erityisen innostunut siitä ilmeisen ”animaalisesta” tyyliästä jota viljelette. Vaikka olosuhteet olisivat primitiiviset, ei kuvaajan tarvitse itseään sijoittaa samaan tasoon. Silloin hänellä tuskin on paljoakaan muille ihmisille tästä miljööstä sanottavaa.

Harva kirjoittaja saa ja on saanut ensimmäisen romaaniyrityksensä suoralta kädeltä julkaistuksi. Kirjoittamisen ja kuvaamisen pakko on se voimia, joka ajaa yrittämään, ja julkaiseminen tulee vasta sen jälkeen, jos on kylliksi kykyä. Niin soisin Teidänkin asian käsittävän. Jos Teillä on todella pakottava tarve kirjoittaa, ja kärsivällisyyttä oppia ja hioa taitojanne, voitte varmaan saada myös aikaan julkisuuteen kelpavaa. Oheisen näytteen perusteella ei ole mahdollista sanoa muuta kuin kehottaa Teitä määrätietoisesti ja harkiten kirjoittamaan teoksenne niin valmiiksi kuin mahdollista.

Savutien varautuneen mutta samalla kannustavan palautteen ohjaamana Mukka viimeisteli käsikirjoituksensa ja kääntyi uudelleen Kansankulttuurin puoleen. Kustantaja kuitenkin pelkäsi työväestöä edustavan lukijakuntansa vierastavan käsikirjoituksen seksuaalisuutta

ja ”animaalisuutta”, ja neuvoi Mukkaa tarjoamaan käsikirjoitustaan Gummerukselle – oletettavasti siksi, että juuri Gummeruksen toimitusjohtaja Mauno Salojärvi oli vuonna 1962 joutunut puolustamaan epäsideellisenä pidetyn *Kravun kääntöpiirin* (1934) kustannuspäätöstä jopa oikeudenkäynnissä. Mukan naturalistiset seksuaalikuvaukset häkellyttivät kuitenkin myös Gummeruksen kustannustoimittajia, ja lupaavasta käsikirjoituksesta ryhdyttiin karsimaan seksuaalista ”läähätystä”. Mukka puolusti seksuaalisuuden olevan tärkeä osa teoksen maailmankuvaa, ja julkaistu versio sinkauttikin rohkeudellaan 19-vuotiaan esikoiskirjailijan suoraan valtakunnan julkisuuteen. Pian rivoudesta syytetty ja Villin pohjolan seksukseksi nimitetty kirjailija puolusti julkisesti ”seksuaalista realismiaan” vastalauseena naistenlehtien, mainosten ja viihteellisten elokuvien ylikorostuneelle ja kaupalliselle sukupuolisuudelle.⁷

Kirjeenvaihdossa kustantajan kanssa sivutaan yllättävän vähän Mukan ensimmäisten teosten sensaatio- maista vastaanottoa ja ajan laajempaa yhteiskunnallista keskustelua kirjallisuuden moraalista, missä kirkko, lainsäätäjät ja kirjailijat kamppailivat yhteiskunnallisesta vallasta ja sananvapaudesta. Sen sijaan kirjeet avaavat intiimejä näköaloja siihen, kuinka nuori kirjoittaja aikuistuu ammattikirjailijaksi, päämääränään kehittyä jopa Suomen suurimmaksi kirjailijaksi (23.11.1964). Mukka vertasi itseään kirjailijana puuskittain kirjoitta-

7 ”Timo K. Mukka tentissä seksistä ynnä muusta”, *Kansan Tahto* 2.11.1965.

vaan ”urakkamieheen”⁸, ja kirjeenvaihto osaltaan todistaa tästä purkauksenomaisesta työtavasta ja lopulta uuttavasta työtahdistista. Ennen kuin esikoisteos on puskeutunut painokoneista, Mukka tarjoaa kustantajalleen jo kahta uutta romaania ja yhtä runokokoelmaa. Romaanin *Maa on syntinen laulu* työvaiheiden lisäksi tarkkaan dokumentoituvat nopeasti toisiaan seuranneiden teosten *Täältä jostakin* (1965), *Laulu Sipirjan lapsista* (1966), *Punaista* (1966) sekä *Koiran kuolema* syntyvaiheet.

Kirjeet kertovat myös Mukan suhteesta kirjalliseen julkisuuteen. Ensimmäisten teosten ilmestyessä Mukka listaa kustantajalleen hänestä kirjoitettuja juttuja – aivan kuten kuka tahansa esikoiskirjailija – mutta julkiset esiintymiset tuottavat hänelle tuskaa. Vuonna 1965 Mukka kävi hätäisesti Jyväskylässä ja Helsingissä esittäytymässä muutamissa lehdistölle ja kirja-alan henkilöille suunnatuissa tilaisuuksissa ja perui näiden jälkeen osallistumisensa Oulussa, Sodankylässä sekä Ivalossa järjestettyihin matineoihin vedoten eri syihin (15.10.1965; myös Anneli Pukemalle 10.10.1965). Gummeruksen mainososastolla työskennellyt Juhani Syrjä, joka otti myös ensimmäiset mainoskuvat kirjailijasta, muistaakin Mukan olleen ”hiljainen mies, huono puhuja, ja vaikutti äkkinäisestä suorastaan yksinkertaiselta. Häntä yritettiin esitellä kirjakauppiaille, mutta nämä olivat pettyneitä, odottivat kai jonkinlaista Lapin samaania poron selässä.”⁹ Samassa valossa kirjailijakin näki itsensä: ”Kolmasti olen

8 ”Timo K. Mukka profeetta omalla maallaan”, *Suomen Kuvalehti* 23/1966.

9 ”Kuoleman ja rakkauden kirjoittaja”, *Apu* 14/1973.

lupautunut johonkin kirjalliseen matineaan ja kolmasti olen perunut. Sellaisessa tilanteessa on kuin kovat kau-
lassa koko ajan, ei minusta ole julkiseksi puhujaksi. Aja-
tuskaan ei luista, ellen voi käyttää murretta. Mie sanon
mie tai en mithään.”¹⁰

Eräs kustannustoimittajien kanssa käydyn kirjeen-
vaihdon läpi jatkuva juonilanka on kirjailijan toi-
meentulo. Ennen esikoisteoksen julkaisemista Muk-
ka (23.1.1964) kuvaa olevansa ”noidankehässä”, jos-
ta ainoa ulospääsy on murtautuminen kirjalliseen julki-
suuteen. Varhaiset kirjeet kielivät myös kyläyhteisön la-
taamasta sosiaalisesta paineesta: jopa perheen sosiaali-
avustus uhattiin lopettaa työkykyisen nuorukaisen viih-
tyessä kirjoituskoneensa ääressä. Kirjallinen julkisuus
auttoi kuitenkin toimeentuloa vähemmän kuin Mukka
odotti, ja huomattava osa kustantajalle lähetetyistä kir-
jeistä käsittelee kirjailijan kipeästi kaipaamia palkkiota.
Gummeruksen kirjallisen johtajan Rauno Ekholmin kor-
vanneelle kustannustoimittajalle Vilho Vikstenille hän
(23.3.1966) hän viljelee mustaa huumoria siitä, kuin-
ka Gummerus voisi mainostaa häntä ”kirjailijana joka
ei ole saanut ainuttakaan apurahaa”. Vähemmän leikilli-
seltä Mukka vaikuttaa kirjeessä (26.10.1966), jossa hän
kertoo tulleen sivuutetuksi Akatemian apurahahaussa.
Mukka harkitsee jopa kirjoittamisen lopettamista ja esit-
tää toivomuksen, että Gummerus lähettäisi lehtiin mai-
noksen ”Ei Akatemia-apurahaa vuodelle 1967”. Samaa
vuotta, jonka Paasilinna on mitannut Mukan kirjallisen
maineen korkeimmaksi huipuksi, kirjailija itse kertoo
katsovansa ”paljain käsin ja tyhjin taskuin”.

10 ”Pohjolan Lawrence”, *Viikkosanomat* 47/1968.

Sen sijaan Mukan kirjeet eivät puhu suoraan kustantajan vaihtoon vuonna 1969 johtaneista syistä. Vaikka Gummerus myönsi kirjailijalle ennakkoja, kustantajan myöntämät lainat aiheuttivat lopulta enemmän painetta kuin apua eikä kirjailijan ahdistusta helpottanut tiheästi vaihtunut henkilökunta. Gummeruksen hylättyä novellin ”Lumen pelko” julkaistavaksi sellaisenaan Mukka tarjosi sitä lopulta WSOY:lle, joka kustansi Mukan kaksi viimeistä teosta. Gummerukselle kuulusta kirjailijasta luopuminen ei ollut helppoa, ja Mukka palaa lyhyesti näihin tapahtumiin vielä myöhemmässä kirjeessään Juhani Syrjälle (18.11.1970). Mukan lähdön jälkeen kustannusyhtiö perustikin tammikuussa 1970 palkintojärjestelmän, joka pyrki paremmin turvaamaan kirjailijoiden työtä taloudellisesti. Mukka puolestaan kävi henkilökohtaisesti pahoittelemassa tilannetta toimitusjohtaja Mauno Salojärvelle, mutta henkilökohtaiset tapaamiset eivät ole syy kirjeenvaihdon vähäpuheisuuteen. Juuri Mukan kirjeet kustantajalle dokumentoivat tässä teoksessa parhaiten puhelimen vaikutuksen: vuoden 1966 jälkeen kirjeet harvenevat, lyhenevät ja kutistuvat sisällöltään.

En nyt osaa enempää kirjoittaa

Vuonna 1963 Timo K. Mukka meni naimisiin ja muutti Orajärveltä Pelloon. Uusi asunto sijaitsi uuden ja modernin osuuspankintalon toisessa kerroksessa. Alakerrassa toimi pieni kahvila nimeltä Rita-baari, jossa istuivat tupakoimassa järvikyliltä asioilleen saapuneet isännät, pientilalliset, työläiset ja työttömät – keskioluen myynti ei ollut vielä vapautunut. Mukka vieraili alakerrassa taputtelemassa ahkerasti pajatson kylkeä ja hoitamassa